

BORGARTING LAGMANNSRETT

Dok 3

Justis- og beredskapsdepartement
Postboks 8005 Dep

0030 Oslo

Deres referanse

201105936 ES KES/IHO/bj

Vår referanse

11-138315ADM-BORG/BORG

Dato

28.02.2012

HØRING – NOU: 13 NÅR SANT SKAL SKRIVES

1. Innledning

Borgarting lagmannsrett viser til brev 30.08.2011 fra Justisdepartementet angående høring av Juryutvalgets innstilling, NOU 2011:13.

Det sentrale spørsmålet i utredningen er på hvilken måte lekdommere og fagdommere bør delta i lagmannsrettens behandling av straffesaker. Spørsmålet har vært underlagt en grundig intern prosess i domstolen. Alle dommerne har fått et eget eksemplar av utredningen. For å gi alle domstolens dommere mulighet til å fremme sine synspunkter har det vært gjennomført to kollokvier i hver av de fem etasjene med dommerkontorer; ett med hovedtema: "jury eller meddomsrett" og ett med hovedtema "sammensetningen av meddomsretten". Etasjekollokviene ble ledet av våre fem dommere i straffeprosessgruppen. På et allmøte ble det redegjort for hovedtrekkene i vår høringsuttalelse basert på de synspunkter som fremkom under kollokviene.

Når det nå skal treffes valg mellom alternative behandlingsmåter for alvorlige straffesaker, finner Borgarting lagmannsrett grunn til å kommentere både meddomsrett (3), gjeldende lagretteordning (4.1) og forslaget fra lagrettefraksjonen (4.2), selv om opplegget fører til enkelte gjentakelser. Deretter behandles sammensetningen av meddomsretten i ulike sakstyper samt enkelte andre spørsmål (5 og 6) og til slutt kommer en kort oppsummering (7).

2. Lagrette eller meddomsrett i anker over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet – Et kort sammendrag

Hensynene til å sikre rettferdig rettergang og materielt riktige avgjørelser må tillegges avgjørende vekt ved utformingen av en god prosessordning. For at en prosessordning skal bli møtt med tillit er det videre avgjørende at den er klar og robust og kan fungere uten stadige diskusjoner og kritikk.

Postadresse
Postboks 8017 Dep, 0030 Oslo

Sentralbord
21 55 80 00

Saksbehandler
Marianne Bakkeløkken

Bankgiro

Organisasjonsnummer

Kontoradresse
Keyzers gate 13, Oslo

Telefaks
21 55 80 38

Telefon
21 55 80 01

Ekspedisjonstid
0800-1545 (1500)

Internett/E-post
<http://domstol.no/borgarting>
borgadm@domstol.no

Borgarting lagmannsrett er enig i at lekdommere har en viktig funksjon i behandlingen av straffesaker. Lekdommernes deltakelse sikrer demokratisk kontroll med domstolene og bidrar til økt tillit til domstolenes avgjørelser. Vår erfaring er også at lekdommernes innsikt og erfaring er med på å fremme kvaliteten på prosessen og sikre rettssikkerheten.

Blant dommerne i Borgarting lagmannsrett er det et tilnærmet enstemmig ønske om å erstatte lagretteordningen med meddomsrett. Dette er nærmere begrunnet i pkt. 3 og 4. De viktigste grunnene for dette standpunkt kan kort oppsummeres slik:

-De krav som må stilles til begrunnelse av skyldspørsmålet kan bare oppfylles i en meddomsrett

I et moderne samfunn må avgjørelser om straff være begrunnet. For all annen inngripende maktutøvelse fra det offentlige gjelder krav om at avgjørelsen hviler på – altså er et resultat av – en begrunnet vurdering. Arbeidet med utformingen av en begrunnelse er et avgjørende verktøy for å sikre riktige avgjørelser. Begrunnelsen i rettsavgjørelser må være presis, korrekt og fullstendig. En kort og stikkordsmessig begrunnelse gir liten rettssikkerhetsgaranti. En begrunnelse må gi grunnlag for å kontrollere at alle vilkårene for straffbarhet er til stede og forklare sentrale bevis- og rettsspørsmål. En stikkordsmessig begrunnelse åpner for ulike tolkninger og spekulasjoner, og dermed tvil om holdbarheten av avgjørelsen. En utilstrekkelig begrunnelse vil dermed kunne være mer uheldig enn en ubegrunnet skyldavgjørelse.

-Av hensyn til rettsikkerheten må det være kommunikasjon mellom lekdommerne og fagdommerne under ankeforhandlingen og rådslagningen

Borgarting lagmannsrett mener at prosessordningen må legge til rette for en god og konstruktiv kommunikasjon mellom lekdommere og fagdommere. Jo mer komplisert saken er, desto større er behovet for løpende kommunikasjon mellom lekdommerne og fagdommerne om bevis- og rettsspørsmål. God kommunikasjon begrenser risikoen for feil og misforståelser. Dette gjelder både under ankeforhandlingen og under rådslagningen. Behovet for begrunnelse og kommunikasjon er vesentlig større i dag enn da juryordningen sist ble vurdert. Informasjonsmengden og kompleksiteten i alvorlige straffesaker er ofte vesentlig større i dag enn for bare få år tilbake. Dette skyldes blant annet nye etterforskningsmetoder, ny straffelovgivning, og at mange tiltaleposter ofte er forent til felles behandling. I tillegg oppstår oftere vanskelige rettsspørsmål.

-De hensynene som ligger til grunn for at lekdommere deltar ved behandlingen av straffesaker, blir i dagens samfunn bedre realisert ved behandling med meddomsrett enn med jury

Etter Borgarting lagmannsretts syn er det ikke lenger noen grunn for at lekdommere ikke skal behandles som fullverdige dommere på lik linje med fagdommerne. Det er nettopp den gode samhandlingen mellom lekdommere og fagdommere man trenger for å fremme kvaliteten på selve prosessen og dermed rettsikkerheten. Fagdommerne i lagmannsretten er svært opptatt av at kommunikasjonen skal være god og konstruktiv. Det er ikke noe empirisk grunnlag for å hevde at lekdommere blir overkjørt av fagdommerne, og vår erfaring er at lekdommerne mener at dialogen med fagdommerne er god og verdifull. Vi mener også at lekdommere i dagens samfunn – i likhet med fagdommerne – bør stå fram utad med et begrunnet standpunkt til alle spørsmål i saken. Det er en nedvurdering av lekdommerne og den viktige rollen de har i prosessen at de skal være anonyme og ikke stå til ansvar for sine avgjørelser.

-Meddomsrett er en klart mer robust, tillitsskapende og velfungerende prosessordning

Meddomsrett og jury er begge prosessordninger som har lang tradisjon i Norge. I motsetning til juryordningen har meddomsrettsordningen vist seg å være en robust, tillitsskapende og velfungerende ordning som ikke har vært utsatt for kritikk. Juryordningen har av ulike årsaker stadig vært oppe til debatt, og vi konstaterer at et enstemmig utvalg mener at ordningen ikke bør videreføres i sin nåværende form. Etter Borgarting lagmannsretts syn er det ikke påvist noe behov for en særskilt prosessordning for en liten og noe tilfeldig avgrenset gruppe alvorlige straffesaker. Den nye prosessordningen som nå foreslås av lagrettefraksjonen, er en slags mellomting mellom en meddomsrett og en lagrette med en rekke nye, uprøvde og kompliserte saksbehandlingsregler særlig knyttet til begrunnelse, forholdet mellom lekdommere og fagdommere og avgrensningskriterier.

3. Nærmere om meddomsrett

- 3.1 Ordningen med meddomsrett er *velfungerende og robust* og har ikke vært gjenstand for kritikk, jf. også NOU 2011:13 s. 130 avsnitt 9.8.4. Det er ikke påvist behov for en avvikende prosessordning for et slikt mindre antall saker. Behandling med lagrette er dertil preget av klare svakheter.
- 3.2 De aller fleste straffesaker avgjøres av meddomsrett. I 2010 ble skyldspørsmålet avgjort ved meddomsrett i drøyt 15 000 saker i tingrettene og 408 saker i lagmannsrettene. Til sammenligning var samlet antall lagrettesaker 314. Lagrettesakene utgjorde dermed under to prosent av sakene der skyldspørsmålet ble avgjort med deltakelse av lekdommere. Borgarting lagmannsrett behandlet 135 av lagrettesakene (43 prosent).
- 3.3 Etter Borgarting lagmannsretts oppfatning er det et grunnleggende rettssikkerhetskrav at avgjørelsen av skyldspørsmålet er *begrunnet*. Arbeidet med skriftlig begrunnelse sikrer at avgjørelsen er gjennomtenkt og ikke bygger på utenforliggende hensyn, misforståelser eller mangelfull lovforståelse. Begrunnelsen gir videre siktede og allmennheten mulighet til å etterprøve grunnlaget for avgjørelsen, og Høyesterett grunnlag for effektiv overprøving (Rt. 2009 side 750).
- 3.4 Begrunnelsen for bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet er et *nødvendig verktøy for å sikre riktige avgjørelser*. Under arbeidet med utformingen av begrunnelsen blir det nøyaktige innholdet av dokumentbevis og forklaringer kontrollert. Videre blir relevans og vekt av de enkelte bevismomenter vurdert og bevisene veid mot hverandre.

Der lovanvendelsen kan reise tvil, inneholder domsutkastet i tillegg en presisering av den lovforståelsen som ligger til grunn for avgjørelsen av skyldspørsmålet, og i nødvendig utstrekning også en gjennomgang av de rettskildene som anses utslagsgivende for lovtolkningen.

Et sentralt formål bak begrunnelsesplikten er å minimalisere risikoen for at avgjørelsen blir feil. Det er på denne bakgrunn av vesentlig betydning at utkast til begrunnet avgjørelse foreligger *før avstemningen over skyldspørsmålet*. Det er bare mulig når saken behandles med meddomsrett.

I meddomsrettssaker blir det utarbeidet et domsutkast basert på synspunktene fra samtlige dommere i konferanse etter avslutningen av forhandlingen i retten. Omfatter

saken kompliserte spørsmål, er det ikke helt uvanlig at dommere venter med å konkludere på enkelte av disse punktene.

Skyldspørsmålet blir dermed ikke endelig avgjort før både fagdommerne og lekdommerne har hatt tid til inngående overveielser og til å gjennomgå utkast til begrunnelse for avgjørelsen. I meddomsrettssaker er *avgjørelsesgrunnlaget dermed bedre tilrettelagt*, og muligheten til grundige overveielser – frem til domsavsigelsen – større enn ved behandling med lagrette.

- 3.5 For at siktede og allmennheten skal kunne *etterprøve* og Høyesterett skal kunne *overprøve skyldavgjørelsen* er det vesentlig at avgjørelsen av skyldspørsmålet er begrunnet.

Ved behandling med meddomsrett inneholder dommen en redegjørelse for bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Begrunnelsen i meddomsrettssaker inneholder både en presisering av *bevisresultatet* (hva som er funnet bevist), og en beskrivelse av de sentrale bevisene og avveiningen av disse, dvs selve *bevisbedømmelsen* (hvorfor). Om nødvendig blir det også redegjort for *lovanvendelsen*.

I lagrettesaker blir avgjørelsen av skyldspørsmålet i dag i liten utstrekning begrunnet. Bevisresultatet fremgår ikke alltid av spørsmålet til lagretten sammenholdt med lagrettens svar (se pkt. 4.2.6 nedenfor). Bevisbedømmelsen blir svært sjelden begrunnet i lagrettesaker (Rt. 2010 side 865 avsnitt 22 flg.). Rettsbelæringen er oftest ikke protokollert, og spørsmålet til lagretten og lagmannsrettens dom gir ikke alltid tilstrekkelig grunnlag til å kontrollere lovanvendelsen (Rt. 2009 side 750 avsnitt 80 flg.).

Når avgjørelsen av skyldspørsmålet er begrunnet, slik som i meddomsrettssaker, er det vesentlig enklere å avdekke eventuelle svakheter ved avgjørelsen. Begrunnelsen kan hindre at det i ettertid blir reist tvil om riktigheten av avgjørelsen, og gir vesentlig bedre grunnlag for å vurdere en eventuell begjæring om gjenåpning.

- 3.6 I meddomsretten er det løpende *kommunikasjon* mellom lekdommere og fagdommere under forhandlingene i retten. Dette sikrer rask og uformell avklaring av eventuelt ønske om ytterligere spørsmål til vitner eller supplerende bevisførsel. Videre kan eventuelle misforståelser bli oppklart raskt. Løpende kommunikasjon bidrar til at saken blir godt opplyst og gir mulighet for raskere gjennomføring av forhandlingene.
- 3.7 *Felles rådslagning* mellom personer med ulik erfaringsbakgrunn gir bredere avklaring av bevissspørsmålene. Dette gjelder både for lekdommere og fagdommere.

Under rådslagningen i meddomsrettssaker kan man hindre feil lovanvendelse da fagdommerne har anledning til å redegjøre konkret for rettsspørsmålene med utgangspunkt i de faktiske forholdene som hver av dommerne finner bevist. En rettsbelæring eller annen redegjørelse til lagretten må gjøres generell fordi man må ta høyde for ulike bevisresultater ved lagrettens etterfølgende bevisbedømmelse.

- 3.8 *Informasjonsmengden* er svært omfattende i mange saker. Dette øker behovet for løpende kommunikasjon mellom lekdommere og fagdommere, for felles rådslagning, og for at avgjørelsen av skyldspørsmålet er begrunnet.

- 3.9 *Kompleksiteten i bevisbildet* er i mange straffesaker betydelig større nå enn tidligere. Dette gjelder også når man sammenligner med situasjonen da lagretteordningen sist ble vurdert.

Økt kompleksitet ved bevisvurderingen har sammenheng med *nye etterforskningsmetoder* (teledata/ kommunikasjonskontroll/ regnskapsanalyse / DNA) og *endringer i kriminalitetsbildet* (organisert og mer profesjonell kriminalitet, dels over landegrensene) samt alminnelige endringer i samfunnet.

Etterforskningsmaterialet kan f. eks. omfatte mer enn 100 000 telekontakter. Bevisene i en rettssak kan omfatte flere tusen registrerte telefonoppringninger og i tillegg utskrifter av flere tusen tekstmeldinger og avlyttede telefonsamtaler mellom de tiltalte. I narkotika- og helerisaker kan det videre være utarbeidet regnskaps- og økonomi-analyser for å belyse hvor store økonomiske midler en tiltalt har disponert over.

Det omfattende bevismaterialet gjør det vanskelig å avklare hvilke opplysninger som kan ha betydning for de enkelte vilkårene for straffskyld, og hvor stor vekt de enkelte beviselementene bør få i totalvurderingen. Samme bevis kan gjelde flere tiltalte, men ha ulik betydning i det samlede bevisbildet for hver av dem.

Saker om *økonomisk kriminalitet* kan reise omfattende og kompliserte spørsmål knyttet til regnskapsforståelse. Ved behandlingen i tingretten vil retten ofte ha vært satt med *fagkyndige meddommere* med særlige kunnskaper i regnskap eller revisjon. I slike saker deltar fagkyndige meddommere ofte også i ankebehandlingen, men dette forutsetter at saken blir behandlet med meddomsrett.

En del saker om økonomisk kriminalitet blir i ankeomgangen behandlet med lagrette. Dette gjelder ikke bare grov korrupsjon der strafferammen er over 6 år. Lagretten behandler også andre sakstyper med lavere strafferamme, men som er *forent til felles behandling* med en tiltalepost med strafferamme på mer enn 6 år. En tiltalepost for trussel mot vitne (straffeloven § 132 a) kan føre til at et større sakskompleks om økonomisk kriminalitet blir behandlet med lagrette. Lagretten behandler ikke sjelden saker med spørsmål om en handling er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Dette gjelder selv om slike straffbare forhold etter loven som utgangspunkt er holdt utenfor lagrettebehandling (strpl. § 352 tredje ledd).

- 3.10 En straffesak kan ofte også bli komplisert som følge av at den omfatter *flere tiltalte eller mange tiltaleposter*. Der bevisgrunnlaget dels er felles, sikrer forening av saker mot flere tiltalte til felles behandling at sakene blir best mulig opplyst. Videre blir det lettere å fastsette samlet straff for ulike forhold begått av én tiltalt. Samlet behandling sparer samtidig ressurser ved domstolsbehandlingen.

I enkelte saker er det mange tiltalte. Det finnes eksempler på at én straffesak kan omfatte fra 50 til over 100 skyldspørsmål. Enkelte saker kan dermed vare i flere uker og unntaksvis i flere måneder.

Ved forent behandling av saker skal ofte samme bevismateriale og de samme rettsreglene anvendes ved avgjørelsen av skyldspørsmålet mot flere tiltalte. Det er da avgjørende at dommerne har klart for seg hvilke ulikheter som foreligger med hensyn til

bevis- og rettsspørsmål for hver av de tiltalte. Meddomsrett – med felles rådslagning og fullstendig begrunnelse for avgjørelsen av skyldspørsmålet – er etter lagmannsrettens oppfatning best egnet for å avgjøre slike omfattende saker.

- 3.11 Domfellelse krever at en rekke straffbarhetsvilkår er oppfylt. *Vanskelige rettsspørsmål* står i dag oftere sentralt i alvorlige straffesaker. Dette skyldes både endringer i kriminalitetsbildet og ny lovgivning. Ikke minst oppstår vanskelige tolkningsspørsmål ved tiltale etter lovbestemmelser basert på internasjonale avtaler mellom land med ulik lovgivningstradisjon. Vilkårene i straffebestemmelsene er ofte flere, mer sammensatte og skjønnspregete i slik ny lovgivning enn i tradisjonell norsk straffelovgivning.

Ikke minst volds- og narkotikaforbrytelser reiser fra tid til annen vanskelige rettsspørsmål. Eksempler er tiltale for medvirkning eller forsøk, og saker der det oppstår spørsmål om straffrihet som følge av nødrett eller nødverge. Små nyanser i bevisresultatet kan i slike tilfeller være avgjørende for om handlingen kan anses straffbar. Et ytterligere eksempel, som ikke sjelden oppstår i alvorlige straffesaker, er om den straffbare handlingen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe (straffeloven § 60a).

Lovspørsmål står ofte særlig sentralt f. eks. i saker om økonomisk kriminalitet, menneskehandel, terrorisme og krigsforbrytelser. Selv om fagdommerne gir en grundig generell gjennomgang av lovforståelsen, er det vanskelig for lekdommerne å ta stilling til den konkrete lovanvendelsen basert på det faktiske forhold hver av dem finner bevist (subsumsjonen), uten bistand fra fagdommere under rådslagningen.

Også det grunnleggende kravet til subjektiv skyld (forsett eller uaktsomhet) viser seg å være vanskelig å anvende i en del saker. I mange alvorlige saker er spørsmålet om tiltalte begikk handlingen med forsett, eller eventuelt opptrådte uaktsomt, det helt sentrale temaet. Høyesterett har f. eks. opphevet en god del avgjørelser i lagrettesaker hvor det har vært spørsmål om bruk av forsettsformen *dolus eventualis* (såkalt eventuelt forsett). Da avgjørelsen ikke er begrunnet, er det ikke alltid mulig å fastslå om lagretten har forstått forsettskravet korrekt (se f. eks. Rt. 2009 side 750 avsnitt 91).

Meddomsrett – med løpende kommunikasjon mellom lekdommere og fagdommere, felles rådslagning og fullstendig begrunnelse for avgjørelsen av skyldspørsmålet – er best egnet for å avgjøre saker som reiser vanskelige rettsspørsmål. Bare når avgjørelsen inneholder fullstendig, skriftlig begrunnelse er det mulig å kontrollere at loven er tolket riktig og anvendt korrekt på det forhold som er funnet bevist.

- 3.12 Behandling med meddomsrett *reduserer risikoen for saksbehandlingsfeil*. Særreglene for lagrettesaker gjelder ikke i slike tilfelle. Det er uhyre sjelden at dom med ankeforhandling blir opphevet i meddomsrettssaker – i motsetning til i lagrettesaker (se pkt. 4.1.16 nedenfor).
- 3.13 *Påstander om at lekdommere blir utsatt for utilbørlig påvirkning fra fagdommere i meddomsrett har ingen støtte i forskningsresultater*. En studie har vist at det er flere lagrettesmedlemmer som føler seg dominert av andre jurymedlemmer enn meddommere som føler seg dominert av fagdommere. Undersøkelser av lekdommeres egne oppfatninger tilsier at flere lekdommere foretrekker meddomsrett enn jury (NOU 2011:13 s. 66 flg.).

Samfunnet er i dag blant annet preget av likhet, likeverd og høyt utdannelsesnivå. Også kulturendringer i domstolene tilsier at det er svært liten risiko for utilbørlig påvirkning fra fagdommere.

For ordens skyld bemerkes at spørsmålet om utilbørlig påvirkning ikke må forveksles med at lekdommere blir gjort kjent med de klare begrensningene i alle dommeres skjønnsfrihet som følger av legalitetsprinsippet. Videre gir lov og høyesterettspraksis rammer for straffutmålingen.

- 3.14 Det norske samfunn er i dag preget av tillit til statsmaktene. Domstolenes uavhengighet fra øvrige statsmakter er ikke bestridt. Ingen overordnede samfunnshensyn tilsier at skyldspørsmålet bør avgjøres av lekdommere uten mulighet til løpende kontakt med fagdommere. Den danske mellomløsningen mellom jury og meddomsrett har sin bakgrunn i grunnlovfestede regler om juryordning.
- 3.15 Blir skyldspørsmålet behandlet med meddomsrett i alle straffesaker i lagmannsretten, unngår man *avgrensningsproblemer*. Reglene om når saker skal behandles med lagrette er til dels kompliserte og lite konsistente. Enkelte typer straffesaker med strafferamme over 6 år er unntatt fra behandling med lagrette, f. eks. der tiltalte er under 18 år. Ved beregningen av om strafferammen er fengsel i mer enn 6 år skal det, i relasjon til bestemmelsene om lagrettebehandling, ses bort fra enkelte typer særdeles skjerpene omstendigheter og om en straffbar handling er begått som ledd i virksomheten til en kriminell gruppe (strpl. § 352 tredje ledd).
- 3.16 Behandling med meddomsrett er noe *mindre ressurskrevende* enn med lagrette. Ankeforhandlingen går normalt noe raskere med meddomsrett (se punkt 4.1.15).
- 3.17 Borgarting lagmannsrett vil for øvrig bemerke at i flere saker i senere tid har *tiltalte krevd at saken ikke blir behandlet med lagrette* på tross av at strafferammen er fengsel i mer enn 6 år (Rt. 2009 side 1684 (økonomisk kriminalitet), Rt. 2010 side 91 (seksuallovbrudd) og LB-2009-24039 (krigsforbrytelser)). Dette har vært begrunnet i rettssikkerhetshensyn, herunder dels at saken var for kompleks til å være egnet for behandling med lagrette, eller at avgjørelsen bør være begrunnet. Et slikt krav kan ikke etterkommes etter gjeldende rett.

4. Nærmere om behandling med lagrette

4.1 Generelt

- 4.1.1 Borgarting lagmannsretten konstaterer at samtlige av medlemmene i utvalget *ønsker betydelige endringer i forhold til gjeldende lagretteordning*. Dette er særlig begrunnet i behovet for begrunnelse av hensyn til rettssikkerheten (NOU 2011:13 s. 133 flg.).
- 4.1.2 En grunnleggende svakhet ved lagrettebehandling er *manglende begrunnelse* av avgjørelsen av skyldspørsmålet (se nærmere punkt 3.3 og 3.4 ovenfor). Under forberedelsen av straffeprosessloven gikk alle i lovkomitéen, med unntak av ett medlem, inn for å oppheve juryordningen. Hovedargumentet var den manglende begrunnelsen (Innstilling 1969 side 82):

Det synes klart at systemet gir mindre garanti enn en begrunnet og navngitt avgjørelse, ikke bare mot at det blir tatt utenforliggende hensyn, men også mot at avgjørelsen blir uriktig som følge av misforståelser eller manglende juridisk innsikt, uten at dette lar seg kontrollere fordi begrunnelse mangler.

Denne argumentasjonen står like sterkt i dag. En avgjørelse med lagrette inneholder ofte bare en mindre presis angivelse av bevisresultatet (spørsmålsskriftet og oftest en kort og generell beskrivelse i domsgrunnene for straffutmålingen). Bevisbedømmelsen er sjelden begrunnet (jf. punkt 3.5 ovenfor).

Lovanvendelsen fremgår normalt bare når de aktuelle delene av rettsbelæringen er protokollert. Da det nøyaktige bevisresultatet i en del tilfeller ikke fremgår av spørsmålsskriftet sammenholdt med domsgrunnene for straffutmålingen, oppstår lett tvil om lagretten har anvendt loven korrekt (Rt. 2009 side 750 avsnitt 80 flg.).

Både for tiltalte, en eventuell fornærmet og for samfunnet er det utilfredsstillende at kompliserte rettsspørsmål kan bli avgjort med et ubegrunnet nei fra lagretten.

Begrunnelse har også betydning for behandlingen av eventuell begjæring om gjenåpning.

Når avgjørelsen mangler begrunnelse, oppstår rom for tvil om hva som er grunnlaget for avgjørelsen. Tvil om lagmannsrettens lovanvendelse har særlig sammenheng med at verken bevisresultatet eller lovforståelsen fremgår klart av lagmannsrettens avgjørelse. Manglende redegjørelse for selve bevisbedømmelsen fører til usikkerhet om bevis er hensyntatt eller tillagt for stor vekt. Tilnærmet samtlige av de saker der det i ettertid er reist spørsmål om det er begått justismord gjelder jursaker.

4.1.3 Av *hensyn til rettssikkerheten* gjelder i utgangspunktet krav om begrunnelse for dommer både i straffesaker og sivile saker. EMD har tolket kravet om rettferdig rettergang i EMK artikkel 6 nr. 1 slik at rettsavgjørelser skal ha nødvendig begrunnelse. Omfanget av begrunnelsesplikten er avhengig av avgjørelsens karakter og alvor. For saker avgjort med jury, er det i utgangspunktet avgjørende om spørsmålet sammenholdt med juryens svar gir nødvendig begrunnelse. Dette vurderes konkret i den enkelte sak. Utviklingen både i Norge og internasjonalt går i retning av strengere krav til begrunnelse av avgjørelsen i straffesaker.

4.1.4 Krav om begrunnelse gjelder ved tilnærmet all annen offentlig myndighetsutøvelse, herunder forvaltningsavgjørelser.

Manglende begrunnelse av skyldavgjørelsen i lagrettesaker må etter nyere høyesterettsavgjørelser kompenseres gjennom en rekke *særregler for saksbehandlingen* for å oppfylle kravene etter internasjonale konvensjoner (EMK og SP) (se Rt. 2009 side 750 avsnitt 33 og Rt. 2011 side 641 avsnitt 13). Dette har ført til et stadig økende antall særregler for behandling av lagrettesaker (se f. eks. Rt. 2009 side 750 avsnitt 60 – 91). Behandlingen med lagrette er dermed klart mer komplisert enn behandling med meddomsrett.

Brudd på de særskilte saksbehandlingsreglene for jursaker kan føre til *opphevelse* av lagmannsrettens dom. Opphevelser kan skyldes manglende eller uklar begrunnelse (f.

eks. Rt 2009 side 1439 og Rt 2011 side 641), dels brudd på andre særregler (f. eks. Rt. 2011 side 1025 - utvelgelsen av dokumenter til bruk ved lagrettens rådslagning og Rt. 1999 side 757 – opplesning fra tingrettens dom).

4.1.5 Det særlige fokuset på saksbehandlingen i lagrettesaker kan bidra til å forklare at partene krever at flere *prosessuelle spørsmål* blir avgjort av retten under ankeforhandlingen enn ved behandling med meddomsrett.

4.1.6 *Manglende kommunikasjon* mellom fagdommere og lekdommere *under ankeforhandlingen* gjør det vanskelig for rettens leder å vite om lagretten har behov for ytterligere avklaringer, supplerende bevisførsel eller behov for veiledning om rettsspørsmål for å forstå hva som er de sentrale bevistemaene.

Manglende kommunikasjon *under rådslagningen* innebærer at fagdommernes redegjørelse for loven må gjøres generell, og ofte må ta høyde for flere mulige bevisresultater. Rettsbelæringen blir mer omfattende, og dermed vanskeligere tilgjengelig for lekdommere. Med jevne mellomrom har Borgarting lagmannsrett straffesaker som reiser vanskelige bevis- og lovanvendelsesspørsmål, som går over mange uker, og hvor det kan være mer enn 50 spørsmål til juryen. Det må være helt klart at en enveis generell veiledning fra rettens leder ikke vil være tilstrekkelig for gi de enkelte jurymedlemmer den veiledning de har behov for i slike saker. Det vedlegges et kort resyme av fem saker behandlet i Borgarting lagmannsrett som illustrerer dette.

Først når det er avklart hvilket bevisresultat lagretten kommer frem til, er det i enkelte tilfelle mulig å gi konkret og presis veiledning om hvordan loven skal forstås. Små nyanseforskjeller i bevisresultatet kan være avgjørende for om en handling er straffbar eller ikke (se punkt 3.10 ovenfor).

4.1.7 Lagretten får ikke innsyn i tingrettens dom. Lagrettemedlemmene møter derfor uforberedt til saken. Det tar dermed lengre *tid å forstå hva som er de sentrale spørsmålene* i saken enn ved behandling med meddomsrett.

4.1.8 Det er en utbredt oppfatning at *kompliserte saker* ikke er egnet for behandling med lagrette. Dette er også lagt til grunn av lovgiver ved flere anledninger (se f. eks. Ot. prp. nr. 79 (1988-1989) om styrking av domstolenes fagkyndighet i saker om økonomisk kriminalitet mv. side 27). Utvalgets undersøkelser har ikke avkreftet dette.

4.1.9 Lagrettebehandlingen er i Norge lagt til ankeinstansen. Dermed *foreligger ikke mulighet til ny prøving av skyldspørsmålet i sin helhet* ved overordnet domstol. Juryen er i de fleste andre land lagt til førsteinstans med mulighet til overprøving av alle sider av skyldspørsmålet. Betenkelighetene ved manglende begrunnelse er da mindre.

4.1.10 Lagretteordningen har sitt opphav i tidligere tiders samfunnsforhold med begrenset tillit til statsmaktene, lavt utdannelsesnivå og større ulikheter mellom samfunnsgruppene.

Risikoen for utilbørlig påvirkning fra dominerende enkeltpersoner er i hvert fall ikke mindre *innenfor en jury* enn i en meddomsrett der fagdommere og lekdommere deltar i felles rådslagning mv (se pkt. 3.13.ovenfor).

- 4.1.11 Lagrettelisten blir satt opp ved loddtrekning. Det er ingen mekanismer som sikrer at lagretten i den enkelte sak har en *representativ sammensetning* når det gjelder alder, erfaringsbakgrunn mv. Det må antas å være relativt stor variasjon med hensyn til hvordan arbeidet i den enkelte lagrette blir gjennomført. Særlig de første månedene etter valg til utvalgene for meddommere består lagretten ofte av mange som ikke har tjenestegjort tidligere.

Et større antall lekdommere enn ved meddomsrett innebærer dermed ikke uten videre en mer demokratisk sammensetning eller kontroll.

- 4.1.12 Som påpekt av utvalget er det et inntrykk at *lagrettebehandling gir et noe høyere antall frifinnelser* (NOU s. 95). Det er ikke holdepunkter for at årsaken er at lekdommere anvender beviskravene mer korrekt enn fagdommere.

Borgarting lagmannsrett antar at forklaringen i noen saker kan være at enkelte lagrettemedlemmer er i tvil om tiltaltes skyld fordi bevisbedømmelsen oppleves som for komplisert. I andre tilfeller kan årsaken være at enkelte lagrettemedlemmer forstår loven feil. Slik usikkerhet hos lekdommere kan derimot bli avklart når saken blir behandlet i meddomsrett med løpende dialog og felles rådslagning mellom fagdommerne og lekdommerne.

Enkelte frifinnelser kan vanskelig tolkes på annen måte enn at lagretten har lagt til grunn *feil lovforståelse*, f. eks. en for mild aktsomhetsnorm. Dette skaper ulikhet for loven. Uaktsomt drap ble i 1988 fjernet fra lagrettebehandling p.g.a. at lagretten i flere saker la til grunn en uakseptabelt mild aktsomhetsnorm for bilførere, jf. lov 08.07.1988 nr. 70 (NOU 2011:13 s. 45). Det er mulig at for eksempel enkelte nei-svar i saker om seksuallovbrudd kan ha liknende årsak blant annet etter skjerpet minstestraft for voldtekt kombinert med utvidelsen av voldtektsbegrepet (til også å omfatte samleie med sovende kvinne). Men dette lar seg ikke avklare som følge av at lagrettens avgjørelser ikke er begrunnet.

- 4.1.13 For at et rettssamfunn skal fungere er det viktig at skyldige blir dømt når lovens vilkår for domfellelse er til stede. *Frifinnelser som følge av mangelfull forståelse av bevisbildet* mv. er uheldige for samfunnet og rammer fornærmede hardt. Belastningen for fornærmede ved anmeldelse og vitneforklaring for politiet og i domstolen er stor.

Et inntrykk av at lagrettebehandling lettere fører til frifinnelse, f. eks. i saker om seksuallovbrudd, kan bidra til at *flere anker* over skyldspørsmålet til lagmannsretten i slike saker.

- 4.1.14 *Lagrettens rolle er redusert* de siste årene blant annet gjennom den skjerpede plikten for fagdommerne til å sette til side lagrettens ja-svar ved uenighet, jf. Rt. 2009 side 750, og til i særlige tilfelle å begrunne hvorfor lagrettens ja – kjennelse ikke er satt til side, jf. Rt. 2009 side 1439. De skjerpede krav til særskilte kontrollmekanismer ved saksbehandlingen i lagrettesaker, og kravene til fagdommernes kontroll av lagrettens kjennelse har dels fått støtte i EMD (Storkammeravgjørelsen i Taxquetsaken 16.11.2010 avsnitt 92 og 93).

4.1.15 Behandling med lagrette er *mer ressurskrevende* enn med meddomsrett. Et større antall lekdommere må tjenestegjøre med de samfunnsmessige kostnadene det medfører. Ankeforhandlingen går normalt noe raskere med meddomsrett. Økt tidsbruk i lagrettesaker har sammenheng med etableringen av lagretten, ordførervalg mv. Som følge av manglende kommunikasjon er det vanskeligere å avklare om det er ønske om ytterligere bevisførsel om enkelte problemstillinger, f. eks. om en sakkyndig skal redegjøre ytterligere for sine funn. De særlige reglene for saksbehandlingen, fører som nevnt til at det noe oftere blir reist prosessuelle spørsmål enn i saker med meddomsrett, og at flere avgjørelser blir opphevet med den konsekvens at saken må behandles på nytt.

Separat rådslagning for lagretten tar ofte noe mer tid enn felles rådslagning for fagdommere og lekdommere. Da rådslagningen om skyldspørsmålet skal være avsluttet før eventuell videre behandling av spørsmålet om straffutmåling mv., settes det av noe mer tid til ankeforhandlingen i lagrettesaker.

4.1.16 Lagretteordningen er etter Borgarting lagmannsretts oppfatning *lite robust*. Ordningen har vært omstridt helt siden den ble innført (se blant annet Innstilling 1969 s. 73 flg. og NOU side 108 flg.) Høyesterett har, som nevnt, i flere avgjørelser funnet det nødvendig å fravike eller modifisere reglene i straffeprosessloven om ankeforhandling med lagrette (se blant annet Rt. 2009 side 750 og Rt. 2009 side 1439).

Et praktisk problem er videre at en del saker behandlet med lagrette ender med at *lagrettens kjennelse blir satt til side* av fagdommerne, eller at *lagmannsrettens dom bli opphevet av Høyesterett*. Opphevelser fra Høyesterett har som oftest sammenheng med at lagrettens avgjørelse ikke er begrunnet. I andre tilfelle skyldes opphevelser at særlige saksbehandlingsregler for lagrettesaker ikke er fulgt. Tilsidesettelse og opphevelse fører til at sakene må behandles på nytt av lagmannsretten. I 2010 ble fem lagrettesaker (dom og ankeforhandling) opphevet av Høyesterett. Også i 2011 ble fem lagrettesaker med dom opphevet. Det er uhyre sjelden at saker som er behandlet med meddomsrett i lagmannsretten, blir opphevet.

Årlig blir også lagrettens kjennelse helt eller delvis satt til side av fagdommerne i enkelte tilfelle. I 2011 ble minst seks lagrettekjennelser tilsidesatt i Borgarting lagmannsrett, hvorav hele fire saker gjaldt ja-svar. I en av disse sakene som gjaldt økonomisk kriminalitet, ble åtte ja-svar tilsidesatt.

Det fremstår også som et paradoks at når lagrettens kjennelse blir tilsidesatt skal saken behandles på nytt i meddomsrett.

Det relativt store antall saker som hvert år ender med tilsidesettelse av lagrettens avgjørelse, eller opphevelse av lagmannsrettens dom, illustrerer svakhetene ved avgjørelsesformen. Merkostnaden ved lagretteordningen, sammenlignet med meddomsrett, blir blant annet av nevnte årsaker betydelig.

4.1.17 Behandling med lagrette innebærer en særlig belastning for tiltalte. Dette er bakgrunnen for at det er gjort unntak fra reglene om lagrettebehandling i en del tilfeller der siktede er under 18 år (strpl. § 352 annet ledd nr. 2). Det store antall lekdommere, plasseringen av lagretten mv. må på tilsvarende måte antas å innebære en særlig belastning for fornærmede. Belastningen er noe mindre ved meddomsrett.

4.2 Særlig om forslaget fra lagrettefraksjonen

- 4.2.1 I tillegg til de generelle kommentarene til lagretteordninger i avsnitt 4.1 ovenfor reiser forslaget fra lagrettefraksjonen enkelte nye spørsmål. Det sentrale i forslaget fra lagrettefraksjonen er at *avgjørelsen av skyldspørsmålet blir begrunnet*. Men begrunnelsesplikt og lagretteordning lar seg vanskelig forene.
- 4.2.2 Forslaget innebærer at avstemningen over skyldspørsmålet finner sted før det er utarbeidet utkast til begrunnelse med redegjørelse for de lovtolknings- og bevisspørsmålene som saken reiser. Etter Borgarting lagmannsretts oppfatning *ivaretar forslaget ikke hovedformålet med begrunnelsesplikten*, dvs at begrunnelsen skal være et *verktøy for å sikre riktige avgjørelser* (se pkt. 3.3, 3.4 og 4.1.2 ovenfor). Når voteringen over skyldspørsmålet skjer uten at utkast til begrunnelse foreligger, er avgjørelsesgrunnlaget – både for fagdommerne og lekdommerne – klart svakere enn ved behandling med meddomsrett.
- En av hovedsvakhetene ved gjeldende lagretteordning blir dermed ikke løst ved forslaget fra lagrettefraksjonen.
- 4.2.3 Svakheter ved forslaget til begrunnelse har ikke minst sammenheng med at lagrettefraksjonen foreslår *delt rådslagning* for henholdsvis fagdommere og lekdommere om bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Delt rådslagning kan føre til at lekdommerne *ikke får nødvendig veiledning om rettsspørsmål*. Den konkrete rettsanvendelsen er knyttet til bevisresultatet, som først fremkommer ved avslutningen av rådslagningen om bevisbedømmelsen. Fagdommernes gjennomgang av rettsspørsmål under den innledende delen av rådslagningen må derimot gjøres generell slik at den er tilpasset ulike, mulige bevisresultater.

Det nære samspillet mellom nyanser i bevisresultatet og vilkårene for straffansvar tilsier etter Borgarting lagmannsretts oppfatning felles rådslagning og stemmegivning. Bare ved felles rådslagning er det mulig å sikre at loven blir korrekt anvendt på det bevisresultatet som hver av lekdommerne er kommet frem til. Dette gjelder f. eks. ved spørsmål om det foreligger straffbar medvirkning eller straffbart forsøk (se punkt 3.10 ovenfor). Behov for kommunikasjon med fagdommere kan også være avgjørende for å avklare usikkerhet knyttet til forståelsen av forsettsbegrepet eller beviskravet. Tilsvarende gjelder der tiltalen omfatter andre kompliserte rettsspørsmål, f. eks. knyttet til spørsmål om lovbruddet er begått som ledd i organisert kriminell virksomhet.

Ved behandlingen av meddomsrettssaker opplever vi i praksis hvor viktig det er med kommunikasjon mellom fagdommere og lekdommere. For å sikre en betryggende behandling av kompliserte saker, kan det i noen saker være nødvendig med flere domskonferanser før det avsies dom.

Det er grunn til å merke seg at den nye *danske prosessordningen* for de alvorligste straffesakene er basert på *felles rådslagning*. Behovet for begrunnelse og felles rådslagning er der tillagt avgjørende betydning – på tross av at ordningen er utformet for å oppfylle krav i den danske grunnloven om behandling med lagrette (nævning).

- 4.2.4 Lagrettsfraksjonens forslag om begrunnelse er uklart og reiser en rekke spørsmål. Fagdommerne og lagdommerne skal samles etter separat rådslagning og votering. Lagrettens og deretter fagdommernes svar på spørsmålsskriftet blir da lest opp. Det følger av forslaget til strpl. § 373 femte ledd at retten deretter skriver en kjennelse “basert på svarene og de grunner som oppgis”, og at dissenser skal begrunnes. Lovbestemmelsen forutsetter at hvert enkelt lagrettsmedlem skal redegjøre for sitt syn i form av å slutte seg til en felles begrunnelse eller markere hva vedkommende har avgjort saken ut fra, slik at det ved en eventuell overprøving er klart hva vedkommende har basert sin stemmegivning på, jf. NOU 2011:13 side 222.

Begrunnelse av rettsavgjørelser krever juridisk fagkunnskap. Erfaring viser at lekdommere – naturlig nok – ikke alltid muntlig kan gi en tilstrekkelig presis og rettslig holdbar begrunnelse for sitt standpunkt. Problemer med å formulere begrunnelsen kan oppstå selv om standpunktet bygger på holdbare vurderinger. I noen tilfeller vil det bli *vanskelig for fagdommerne å avklare og formulere begrunnelsen til enkelte av lagrettsmedlemmene* – på en måte som vedkommende samtidig opplever som dekkende for sitt syn.

Lagrettsfraksjonens forslag skaper her et nytt problem. Dette skyldes at begrunnelsen først blir utformet etter at lagrettens medlemmer har underskrevet svaret på spørsmålsskriftet. Avgjørelsen er da i utgangspunktet truffet, og lagrettsmedlemmene har allerede opplyst sin begrunnelse til de øvrige lagrettsmedlemmene. Situasjonen er vesentlig annerledes under rådslagningen i meddomsrettssaker der avklaringer av begrunnelsen skjer før lekdommerne tilkjenner sitt endelige standpunkt.

Det kan tenkes at et lagrettsmedlem kommer i tvil om riktigheten av det standpunktet som vedkommende har stemt for ved voteringen i lagretten, under arbeidet med å avklare begrunnelsene. Fagdommerne kan i en slik situasjon anmode lagretten om å rådslå på nytt, jf. utkastet til strpl. § 373 tredje ledd.

- 4.2.5 Under arbeidet med å nedtegne begrunnelsene vil det videre fra tid til annen vise seg at ett eller flere av lagrettsmedlemmene *ved avstemningen i lagretten bygget sitt standpunkt på misforståelse av rettsspørsmål*.

Et spørsmål blir hvor langt fagdommerne kan gå i å peke på mulige feil og eventuelt forsøke å reformulere lekdommerens begrunnelse. Rådslagningen og voteringen i lagretten er på dette tidspunktet i utgangspunktet avsluttet.

Når feil lovforståelse blir avdekket, har fagdommerne mulighet til å anmode om, men ikke å pålegge, fortsatt rådslagning (NOU 2011:13 avsnitt 10.2.11.2). Men dette innebærer at lagrettens videre rådslagning skjer etter at bevisresultatet, og kanskje også den konkrete bevisbedømmelsen, har vært diskutert med fagdommerne. Fortsatt rådslagning i en slik situasjon bryter i utgangspunktet med grunnprinsippet for lagretteordninger. Lagrettens medlemmer er for øvrig ikke bundet av fagdommernes lovforståelse etter forslaget fra lagrettsfraksjonen (med unntak av Rehman), jf. NOU 2011:13 side 140.

Svakheter ved begrunnelsen til et eller flere lagrettsmedlemmer kan få store konsekvenser. Inneholder den skriftlige begrunnelsen uriktige eller upresise formuleringer, kan dette gi grunnlag for spørsmål om skyldavgjørelsen bygger på feil

lovforståelse. Tvil om lovanvendelsen er korrekt, kan føre til at dom og ankeforhandling blir opphevet ved anke til Høyesterett.

Liknende problemstillinger kan oppstå dersom det under arbeidet med å nedtegne begrunnelsene oppstår unøyaktigheter eller blir avdekket klare misforståelser om bevisspørsmål. Dette kan også føre til begjæring om gjenåpning.

- 4.2.6 Forslaget om at avgjørelsen av skyldspørsmålet skal fremgå av en begrunnet kjennelse vil på den annen side kunne ha betydning for mulighetene til å etterprøve og eventuelt overprøve skyldavgjørelsen. Begrunnelsen skal være basert på de synspunkter hver av dommerne har på “rettssetninger og faktiske forhold” (NOU 2011:13 side 222). I hvilken utstrekning disse formålene ved begrunnelsesplikten blir realisert er imidlertid avhengig av *hvilke krav som stilles til innholdet av begrunnelsen*.

Forslaget fra lagrettefraksjonen mangler en nærmere vurdering av hvilke krav som skal stilles til innholdet av begrunnelsen i kjennelsen som avgjør skyldspørsmålet. Dersom lagretten har besvart et skyldspørsmål med ja, har en begrunnelse etter Borgarting lagmannsretts oppfatning liten hensikt uten at den gir grunnlag for å fastslå om alle vilkårene for straffskyld er oppfylt.

Bevisresultatet er ikke alltid fullt avklart ved et ja-svar fra lagretten. Spørsmålene til lagretten gir ofte ufullstendig beskrivelse av det forhold som må finnes bevist for at tiltalte skal være straffskyldig. Spørsmålene er kortfattede og angir ikke alle straffbarhetsvilkårene, herunder fremgår ikke de nærmere vilkårene for subjektiv skyld. Gjerningsbeskrivelsen kan omfatte ulike bevisresultater innenfor rammen av ”samme forhold” og inneholder ofte alternative handlinger der det er tilstrekkelig at en av dem er oppfylt.

For ordens skyld nevnes at skjerpet krav til utformingen av spørsmålsskriftet etter forslaget til ny formulering av strpl. § 366 bare et stykke på vei vil løse dette problemet. Spørsmålsskriftet vil bli for komplekst og uhåndterlig dersom det skal inneholde en fullstendig beskrivelse av samtlige vilkår for straffskyld. Heller ikke når man supplerer med domsgrunnene for straffutmålingen, vil bevisresultatet alltid være fullstendig beskrevet. Uansett vil domsgrunnene for straffutmålingen være en etterfølgende forklaring utformet etter at skyldspørsmålet var endelig avgjort.

Videre bør *springende punkter i bevisbedømmelsen* bli forklart i kjennelsen som avslutter behandlingen av skyldspørsmålet. Det er ikke grunnlag for å tolke lagrettens svar i lys av domsgrunnene fra tingretten. Lagretten kjenner ikke tingrettens bevisbedømmelse (strpl. § 362 tredje ledd).

For at kjennelsen skal avspeile grunnlaget for avgjørelsen av skyldspørsmålet, må den også gi grunnlag for å fastslå hvilken *lovanvendelse* som er lagt til grunn. Lagrettefraksjonen (med unntak av Rehman) har særlig vist til at eventuelle avvikende rettsoppfatninger må synliggjøres i begrunnelsen for svaret på skyldspørsmålet (NOU 2011:13 avsnitt 10.2.8.2.1). Når bevisresultatet ikke blir nøyaktig avklart, er det ikke grunnlag for å trekke sikre slutninger om hvilken lovforståelse som ligger til grunn for et ja-svar (Rt. 2009 side 950 avsnitt 91).

Som nevnt under pkt. 4.2.4 kan det under arbeidet med utformingen av begrunnelsen i enkelte tilfeller være vanskelig for fagdommerne å avklare om resultatet av voteringen har sammenheng med ulikt syn på rettsspørsmål.

- 4.2.7 En eventuell *ufullstendig og stikkordsmessig begrunnelse* for bevisbedømmelsen gir ikke mulighet til å kontrollere om de strenge beviskravene for straffskyld er oppfylt, og om alle vilkårene for straffskyld foreligger. Ved en begrunnelse for bevisbedømmelsen vil *standardfraser om tiltaltes eller vitners troverdighet mv.*, ikke tilfredsstillende alminnelige krav til innholdet av en begrunnelse for rettsavgjørelser.

Ufullstendige eller unøyaktige begrunnelser åpner videre for tvil om bevis er korrekt forstått, om avveiningene har vært tilstrekkelig brede, og om lovanvendelsen er riktig. Spennet mellom begrunnelsen i kjennelsen og de senere domsgrunnene for eventuell straffutmåling må heller ikke bli for stort. En *ufullstendig begrunnelse* i kjennelsen som avgjør skyldspørsmålet, kan *være egnet til å svekke tilliten til avgjørelsen*.

- 4.2.8 For å begrense risikoen for anke med grunnlag i mangelfull begrunnelse, eller mulige feil ved lovanvendelsen, vil det *ta tid å utforme begrunnelsen* i kjennelsen om skyldavgjørelsen. Et eksempel er å gi en tilstrekkelig presis redegjørelse for bevisresultatet ved spørsmål om en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

Videre forhandling om straffutmålingen må dermed utsettes – i større saker kan det være nødvendig med utsettelse i flere dager. Tidsbruken i lagrettsaker vil dermed øke ytterligere.

- 4.2.9 Bortfallet av rettsbelæringen, og dermed muligheten til å kreve rettens standpunkt til omtvistede rettsspørsmålet protokollert, *svekker partenes mulighet til å avklare hvilken lovførståelse skyldavgjørelsen bygger på* sammenlignet med dagens lagretteordning.

Har rettsspørsmål vært omtvistet i prosedyrene fra aktor og forsvarer, kan det reises spørsmål om kjennelsen bør inneholde en kort redegjørelse for de ulike syn, og hver av dommernes standpunkt til spørsmålet.

- 4.2.10 Forslaget fra lagrettsfraksjonen innebærer at lekdommerne før avgjørelsen av skyldspørsmålet er *avskåret fra løpende kommunikasjon* med fagdommerne om de spørsmål som saken reiser. Behovet for kommunikasjon mellom lekdommerne og fagdommerne kan i enkelte saker være stort for begge grupper, f. eks. der saken reiser kompliserte rettsspørsmål (se nærmere pkt. 3.6, 3.7, 4.1.6 og 4.2.3 ovenfor).

Det må legges til grunn at rettsspørsmål vil bli drøftet i den innledende, felles delen av rådslagningen. Først under avslutningen av den separate delen av rådslagningen blir det imidlertid avklart hvilket bevisresultat hvert av lagrettsmedlemmene er kommet frem til. Eventuell uenighet om rettsspørsmål vil derfor noen ganger først komme på spissen på dette tidspunktet. Det er opp til lagretten om det skal bli gjennomført ny felles rådslagning med fagdommerne før endelig votering finner sted.

Enkelte lagrettsmedlemmer kan oppleve det som vanskelig å ta stilling til skyldspørsmålet når det ikke er mulig å diskutere vanskelige rettsspørsmål med fagdommerne. Etter gjeldende lagretteordning er det eksempel på at et medlem av

lagretten har ønsket å endre sin stemmegivning etter at avstemningen var endelig. Dette er problematisk også på bakgrunn av reglene om rekkefølgen ved avstemningen i lagretten (strpl. § 371).

- 4.2.11 Lagrettefraksjonen (med unntak av medlemmet Rehman) foreslår at den første felles delen av rådslagningen i første rekke skal gjelde klargjøring av nødvendige og tilstrekkelige betingelser av rettslig og faktisk art. Den nærmere bevisbedømmelsen skal derimot skje i den andre etappen av rådslagningen der lekdommere og fagdommere rådslår separat (NOU 2011:13 avsnitt 10.2.9.2.1). Skillet mellom etappene er ikke nærmere klarlagt i innstillingen.

For øvrig bemerkes at etter dagens lagretteordning inneholder rettsbelæringen ofte også veiledende bemerkninger om utgangspunkter for bevisbedømmelsen, herunder f. eks. påpeking av omstendigheter og bevis som ikke er relevante for avgjørelsen av skyldspørsmålet, men bare vil ha betydning ved eventuell senere straffutmåling. Formålet er å bidra til klargjøring av problemstillingene som lagretten skal ta stilling til. Verken redegjørelsen fra rettens leder i åpen rett eller den innledende, felles fasen av rådslagningen er angitt å gjelde klargjøring av konkrete bevisspørsmål. Dette tilsier at lagretten ikke lenger vil få slik veiledning. Spørsmålet kan ikke ses å være omtalt av lagrettefraksjonen.

- 4.2.12 En særskilt prosessordning for et lite antall straffesaker fører til *avgrensingsproblemer*. Sammenlignet med gjeldende lagretteordning, foreslår lagrettefraksjonen enda mer kompliserte regler for grensen mellom lagrettesaker og saker som skal behandles med meddomsrett. Påtalemyndighetens påstand kommer inn som et nytt avgrensingskriterium.

Lagrettefraksjonen foreslår i tillegg at bestemmelser om forhøyet maksimumsstraff på grunn av gjentakelse, sammenstøt av forbrytelser (konkurrens) mv skal medregnes ved fastsettelsen av om straffebudet har en strafferamme på mer enn seks år (NOU 2011:13 avsnitt 10.2.18.4 og utkast til strpl. § 352 siste punktum). Foreligger flere slike omstendigheter, kan det etter straffeloven av 1902 være komplisert å ta stilling til om enkelte tiltaleposter har strafferamme på mer enn seks år (se Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) s. 154). Feil sammensetning av lagmannsretten kan føre til at dom og ankeforhandling blir opphevet.

Forslaget til endring av reglene om beregningen av strafferammer vil trolig føre til at en stor andel av sakene om gjelder økonomisk kriminalitet heretter må behandles med lagrette som følge av at tiltalen omfatter flere lovovertridelser. Saker om f. eks. grovt skattesvik, grov utroskap eller grovt underslag er ofte lite egnet for behandling med lagrette (se pkt. 3.9 ovenfor).

- 4.2.13 Lagrettefraksjonen foreslår å opprettholde ordningen med at det ikke fremgår utad hva det enkelte lagrettemedlem har stemt ved avgjørelsen av skyldspørsmålet. Erfaringen fra medomssrettssaker tilsier ikke at det er nødvendig med *anonymitet* for å beskytte lekdommere. Når stemmetall og begrunnelse skal fremgå offentlig, gir det liten mening med anonyme begrunnelser. Ikke minst i saker med dissenser er det grunn til å tro at mange lekdommere vil ønske at deres standpunkt fremgår av avgjørelsen. Det er en nedvurdering av lekdommerne og den viktige rollen de har i prosessen at de skal kunne være anonyme og ikke stå til ansvar for sine avgjørelser.

- 4.2.14 Lagrettefraksjonen foreslår at samtlige 9 medlemmer av lagretten skal delta ved straffutmålingen (NOU 2011:13 avsnitt 10.2.14). *Det store antallet dommere* er ikke egnet til å styrke kvaliteten på rådslagningen. Kommunikasjonen blir ofte dårligere med mange deltakere. Det blir også vanskeligere å sikre at alle får tilstrekkelig anledning til å uttale seg.

Videre blir det vanskeligere å finne et tidspunkt der alle dommerne kan møte for avsluttende gjennomgang av domsutkastet angående straffutmålingen.

- 4.2.15 Forslaget fra lagrettefraksjonen (med unntak av medlemmet Rehman) *fraviker på sentrale punkter de karakteristiske trekkene ved en lagretteordning*. Rettsbelæringen bortfaller. Rådslagningen skal i den første fasen være felles for fagdommerne og juryen, og jurymedlemmene skal begrunne sin skyldavgjørelse utad.

I utgangspunktet skal kommunikasjonen mellom fagdommere og lekdommere fortsatt være avskåret under store deler av saken. Men også dette prinsippet blir brutt. Den innledende delen av rådslagningen skal være felles.

I tillegg kan det oppstå en form for felles rådslagning under arbeidet med utformingen av begrunnelsen for kjennelsen som avslutter behandlingen av skyldspørsmålet. Det vil ikke være upraktisk at fagdommerne må reise spørsmål om reformulering av begrunnelsen til enkelte av lagrettemedlemmene (pkt. 4.2.5 ovenfor).

I enkelte tilfeller vil prinsippet om separat rådslagning i lagretten bli brutt flere ganger. Dersom retten finner at lagrettens avgjørelse er uklar, ufullstendig eller selvmotsigende, og lagretten etter anmodning fortsetter rådslagningen (se utkastet til strpl. § 373 tredje ledd), blir lagrettens svar først endelig etter at nyanser i begrunnelse mv. er diskutert med fagdommerne. Lagretten har i så fall langt på vei mistet sin selvstendige posisjon når det gjelder bevisbedømmelsen.

Betydningen av de betydelige fravikene fra typiske trekk for en lagretteordning er i liten utstrekning vurdert i innstillingen. Fravikene er også av en slik art at prosessordningen like gjerne kunne vært benevnt som meddomsrett.

- 4.2.16 Lagrettefraksjonens forslag fremstår som en *skisse der tolkningsspørsmål og praktiske konsekvenser i liten grad er vurdert*.

Dersom forslaget fra lagrettefraksjonen blir vedtatt, må det forventes å føre til ytterligere økning i antall anker til Høyesterett over saksbehandlingen og lovanvendelsen. Antallet opphevelser av dommer i lagrettesaker må forventes å øke – i det minste i en del år inntil nødvendig avklaring av reglene for saksbehandlingen er utviklet gjennom Høyesteretts praksis.

Forslaget fra lagrettefraksjonen gir dermed en *lite robust* prosessordning.

5. Nærmere om meddomsrett

5.1 Sammensetning av meddomsretten ved anker over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet

Blant dommerne i Borgarting lagmannsrett er den dominerende oppfatning at lagmannsretten bør sammensettes med tre fagdommere og fire meddommere ved bevisanker, og at det ikke bør skilles mellom alvorlige og mindre alvorlige saker.

Ordningen er velprøvd, og det er allmenn enighet om at sammensetningen 3+4 har fungert godt både ved anker over skyldspørsmålet og ved anker over straffutmålingen. Det er ikke påvist noe behov for endring ut over et generelt ønske om å øke lekdommerinnslaget i prosessen.

Fire meddommere gir et sterkt lekdommerinnslag. Selv om lekdommerandelen er enda større ved alternativene 2+5 og 3+6, er det ikke gitt at flere meddommere gir bedre avgjørelser eller større rettssikkerhet. Verken kvalitet eller rettsikkerhet er proporsjonal med antall lekdommere. Lekdommere er for øvrig heller ingen gratis ressurs. Det har en samfunnsmessig kostnad at et stort antall personer tas ut av sitt daglige arbeid for å gjøre tjeneste i retten.

Tre fagdommere i hver sak er den normale sammensetning av lagmannsretten, og systemhensyn taler for at det bør være så få særordninger som mulig. Med tre dommere kan det dannes flertall og mindretall blant fagdommerne, noe som har betydning for veiledningen til meddommerne om rettsspørsmål. Den økte kompleksiteten i sakene og det forhold at flere saker enn før reiser vanskelige rettsspørsmål, ikke sjelden knyttet til internasjonale konvensjoner eller spesiallovgivning, taler dessuten med styrke mot å redusere tallet på fagdommere i den enkelte sak. Det er også en fordel å være tre når vanskelige prosessuelle spørsmål skal avgjøres under ankeforhandlingens gang, ofte under sterkt tidspress. Endelig er tre fagdommere en robust ordning ved forfall, og tre fagdommere er også best ved avgjørelse av sivile krav som behandles sammen med straffesaken.

Tre fagdommere i lagmannsretten gir dessuten best sammenheng mellom sammensetningen i de ulike instanser. Lagmannsretten bør være sterkere sammensatt enn tingretten. Én fagdommer i tingretten, tre i lagmannsretten og fem i Høyesterett gir en naturlig styrking av retten fra instans til instans.

Selv om 3+4 er det klart foretrukne alternativ i Borgarting lagmannsrett, ser en at det i mange saker vil være forsvarlig å sette retten med to fagdommere. Særlig ressurs hensyn kan tale for å begrense antall fagdommere i hver sak til to. Sammensetningen 2+5 vil også forsterke lekdommerinnslaget og synliggjøre dette. På den annen side må kvalitet og rettssikkerhet være de bærende hensyn ved avgjørelsen av hvordan prosessordningen skal utformes.

Alternativet 3+6 ivaretar både behovet for tre fagdommere i hver sak og ønsket om en tydelig styrking av lekdommerinnslaget. Hvis man velger 3+6, må det imidlertid sondres mellom alvorlige og mindre alvorlige saker. Ni dommere vil etter Borgarting lagmannsretts syn være uforholdsmessig mange i småsakene. En slik sontring er det imidlertid viktig å unngå, fordi den, uansett hvordan grensen trekkes, vil bli tilfeldig. Hensynet til at lagmannsretten bør ha lik sammensetning i alle skyldanker er derfor etter Borgarting lagmannsretts oppfatning i seg selv et tungtveiende argument mot 3+6. Et panel på ni dommere i retten er dessuten så stort at det kan virke skremmende for fornærmede i en del saker. I tillegg er ni personer en så stor

forsamling under rådslagningen at det kan bli vanskelig for rettens leder å trekke alle med i diskusjonen på en god måte. Som det fremholdes i NOUen pkt.9.8.4. på s. 130 vil et slikt forslag også være uforholdsmessig ressurskrevende.

5.2 Flertallskrav i meddomsretten ved avgjørelse av skyldspørsmålet

Det bør fortsatt være krav om kvalifisert flertall for avgjørelse av skyldspørsmålet til ugunst for siktede, jf straffeprosessloven § 35 første ledd. Dersom retten består av sju dommere (3+4 eller 2+5) bør kravet, som nå, være fem stemmer. Ved 3+4 sikrer man da også at minst en fagdommer må stemme for skyld for at dette skal bli resultatet.

5.3 Sammensetningen av meddomsretten ved anker over straffutmålingen

Borgarting lagmannsrett vil innledningsvis peke på at det er juryordningen som er debatten om og det egentlige reformspørsmålet. Det er ingen nødvendig sammenheng mellom dette og sammensetningen av lagmannsretten ved anker over straffutmålingen. Her kan således den nåværende ordning godt videreføres.

5.3.1 Lekdommerdeltakelse

Utvalget har enstemmig gått inn for at lekdommere skal delta i alle straffutmålingsanker. Blant dommerne i Borgarting lagmannsrett er det ulike syn på dette spørsmålet.

De dommerne som går inn for at lekdommere skal delta også i de mindre alvorlige straffesakene, er opptatt av at lagmannsretten bør ha lik sammensetning ved alle anker over straffutmålingen. Meddommere bør således være med i alle saker, og antallet bør ikke variere. Ethvert skille mellom alvorlige og mindre alvorlige saker blir tilfeldig. Og også en mindre alvorlig sak er alvorlig nok for den det gjelder.

Behovet for å ha med meddommere er for øvrig ikke mindre i “små” saker enn i “store”. I de alvorlige sakene er ofte spillerommet ved straffutmålingen lite. I de mindre alvorlige sakene kan meddommerne ikke sjelden i større grad påvirke reaksjonsvalg og straffutmåling, for eksempel om det skal idømmes samfunnsstraff eller fengsel eller om en fengselsstraff skal gjøres helt eller delvis betinget. Ved at meddommere er med i alle saker styrkes dessuten legitimiteten ved lekdommerdeltakelse i straffesaker. Lekdommere kan også bidra til at den alminnelige rettsoppfatning kommer til uttrykk under rådslagningen.

De dommerne som går inn for at lekdommere ikke skal delta i mindre alvorlige straffesaker, har ingen prinsipielle innvendinger mot at de deltar; tvert i mot fremholdes at det er viktig at den alminnelige oppfatning kommer til uttrykk under rådslagningen. Dommerne mener imidlertid at den ordningen vi har i dag fungerer bra, at lekdommerne vil ha liten reell innflytelse pga Høyesteretts tendens til detaljstyring og at ressurs hensyn taler mot at lekdommere skal delta. I Borgarting lagmannsrett behandles årlig ca 150 anker over straffutmålingen som fagdommersaker, noe som betyr at merbelastningen på lekdommere blir merkbar med de konsekvenser det har samfunnsøkonomisk. For domstolen betyr det merarbeid med innkallinger og fritakssøknader, samt finne tidspunkt til avsluttende domskonferanse som passer for alle.

En mindre gruppe dommere i Borgarting lagmannsrett har tatt til orde for å gå motsatt vei av utvalget, nemlig å gjøre alle straffutmålingsanker til rene fagdommersaker. Begrunnelsen er at

meddommernes reelle innflytelse i disse sakene er liten; det handler mest om å finne frem til hvor straffenivået ligger etter Høyesteretts praksis og deretter innplassere den aktuelle saken etter dette.

5.3.2 Rettens sammensetning ved lekdommerdeltakelse

Et stort flertall av dommerne i Borgarting lagmannsrett anbefaler at lagmannsretten bør ha sin ordinære sammensetning også i straffutmålingsankene, dvs bestå av tre fagdommere og fire meddommere. Hvis sammensetningen ved behandling av anker over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet derimot blir 2+5, tilsier hensynet til indre sammenheng i prosessordningen at det ikke er flere fagdommere med ved anker over straffutmålingen enn ved anker over skyldspørsmålet. Med to fagdommere må det være tilstrekkelig med tre meddommere i straffutmålingsankene. Hvis sammensetningen ved behandling av anker over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet skulle bli 3+6, bør sammensetningen ved anker over straffutmålingen være 3+4.

Et lite mindretall av dommerne i Borgarting lagmannsrett går inn for at retten skal settes med to fagdommere og tre lekdommere. Disse dommerne slutter seg til den begrunnelsen som er gitt av meddomsrettsfraksjonen i pkt. 10.3.2.2 på s. 172.

5.4 Lagmannsrettens sammensetning ved anker over saksbehandlingen eller lovanvendelsen, anker over kjennelser og beslutninger samt ankesilingsaker

Etter Borgarting lagmannsretts syn bør slike saker, som nå, være rene fagdommersaker. Ved anker over saksbehandlingen eller lovanvendelsen har lekdommere i alminnelighet lite å bidra med. Lagmannsretten bør settes med tre fagdommere.

Når en saksbehandlings- eller lovanvendelsesanke er forent til felles behandling med anke som skal behandles med meddommere, bør meddommerne også delta i avgjørelsen av saksbehandlings- eller lovanvendelsesanken, jf utvalgets forslag om endring av strpl § 332.

5.5 Bør det gis forskrift om gjennomføringen av rådslagningen i saker som behandles med meddomsrett?

Borgarting lagmannsrett vil understreke at en rådslagning må legges opp slik det er mest hensiktsmessig for å behandle de retts- og bevissspørsmål den aktuelle saken reiser. Det er således behov for fleksibilitet. En instruks kan derfor lett bli for rigid hvis den skal inneholde mer enn rene selvfølgeligheter (som at rettens leder skal gjennomgå prinsippene om bevisbyrde og beviskrav samt understreke hva det kan legges vekt på ved avgjørelsen, jf straffeprosessloven § 305). Som meddomsrettsfraksjonen i utvalget fremholder, er det heller ikke påvist noe behov for å regulere rådslagningen i meddomsrettssaker. Likevel ser Borgarting lagmannsrett at det kan være ønskelig med en noe større ensartethet i måten rådslagninger legges opp på. En avventer derfor et eventuelt forslag fra departementet. Retningslinjer for gjennomføring av rådslagningen i meddomsrettssaker vil for øvrig ha størst betydning for tingrettene.

6. Andre spørsmål

6.1 Bruk av lyd- og bildeopptak under ankeforhandling i straffesaker, jf. straffeprosessloven § 335

Borgarting lagmannsrett slutter seg til utvalgets forslag til nytt femte ledd i straffeprosessloven § 335.

Når det skal skje en fullstendig ny behandling av saken i lagmannsretten, jf. straffeprosessloven § 331 første ledd, må man etter Borgarting lagmannsretts syn også fastholde prinsippet om umiddelbar bevisførsel og være tilbakeholden med å etablere unntak fra dette prinsippet. Likevel er Borgarting lagmannsrett enig med utvalget i at det lett kan tenkes tilfeller der det vil medføre en uforholdsmessig belastning for et vitne, først og fremst fornærmede, å måtte forklare seg fullstendig for domstolene flere ganger. En legger imidlertid til grunn at vitnet uansett skal møte opp i retten, slik at supplerende spørsmål kan stilles.

6.2 Straffeprosessloven § 34

Borgarting lagmannsrett er enig i utvalgets forslag om å endre straffeprosessloven § 34 slik at dommere som har stemt for frifinnelse i skyldspørsmålet, ikke skal delta i straffutmålingen, men anses for å ha tiltrådt den stemmegivning som er gunstigst for siktede, slik ordningen var etter straffeprosessloven 1887.

6.3 Skriftlig behandling av straffutmålingsanker, jf. straffeprosessloven § 333

Borgarting lagmannsrett er enig i utvalgets forslag om at alle straffutmålingsanker, dvs uavhengig av sakens alvor, skal kunne behandles skriftlig hvis partene samtykker, og at anken i så fall skal avgjøres av tre fagdommere.

7. Oppsummering

-Lagmannsrettens dommere går tilnærmet enstemmig inn for å erstatte lagretteordningen med meddomsrett. Den dominerende oppfatning er at meddomsretten bør sammensettes med tre fagdommere og fire lekdommere i alle anker over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Dersom man likevel beslutter å beholde en form for juryordning er det bedre å beholde dagens ordning enn at den erstattes med en ny prosessordning som foreslått av lagrettefraksjonen.

-Lagmannsrettens dommere er delt i synet på om lekdommere bør delta i alle straffutmålingsanker. Dersom lekdommere skal delta i alle saker, mener et stort flertall at lagmannsretten bør ha sin ordinære sammensetning, dvs tre fagdommere og fire lekdommere i alle saker.

-Lagmannsretten er enig med utvalget i at retten fortsatt skal settes med tre fagdommere i ankesilingssaker, i ankesaker som kun gjelder saksbehandlingen eller lovanvendelsen i tingrettens dom og i anker over kjennelser og beslutninger.

-Lagmannsretten er enig med utvalget i at det fortsatt skal være et krav om kvalifisert flertall for avgjørelse av skyldspørsmålet til ugunst for siktede, jf. straffeprosessloven § 35 første ledd.

-Lagmannsretten er enig med utvalget i at alle straffutmålingsanker skal kunne behandles skriftlig hvis partene samtykker, og at anken i så fall behandles av tre fagdommere.

-Lagmannsretten er enig i utvalgets forslag til endring i straffeprosessloven § 34 slik at dommere som har stemt for frifinnelse i skyldspørsmålet, ikke skal delta i straffutmålingen, men ansees for å ha tiltrådt den stemmegivning som er gunstigst for siktede.

-Lagmannsretten er enig i utvalgets forslag til nytt femte ledd i straffeprosessloven § 335 om bruk av lyd- og bildeopptak under ankeforhandlingen i straffesaker.

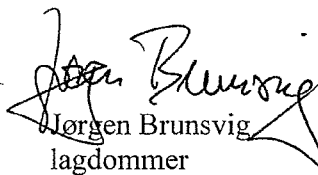
Med hilsen

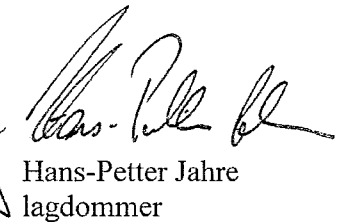
Ola Dahl
førstelagmann

Erik Melander
lagmann

Jørgen Brunsvig
lagdommer

Hans-Petter Jahre
lagdommer

Vedlegg (se punkt 4.1.6)

Eksempler på kompliserte lagrettesaker ved Borgarting lagmannsrett

LB-2010-62670:

Saken gjaldt tiltalte mot tre personer for grov korrupsjon og grov utroskap. Ankeforhandlingen varte i drøyt to måneder. Lagretten ble stilt 56 spørsmål. Lagretten svart ja på samtlige spørsmål med unntak av to. Lagrettens ja-svar på åtte av spørsmålene ble satt til side fordi fagdommerne fant at det ikke var ført tilstrekkelig bevis for tiltaltes skyld, jf. strpl. § 376 c. For flere av de tiltalepostene der de tiltalte ble funnet straffskyldig i lagmannsretten, var de frifunnet i tingretten. Saken reiste vanskelige faktiske og rettslige spørsmål, herunder om det var benyttet fiktive fakturaer, om tiltalte hadde oppnådd utilbørlig fordeler, om slike fordeler var mottatt i anledning av den ene tiltaltes stilling i et kommunalt foretak mv. En rekke disposisjoner var foretatt mellom selskaper som de tiltalte hadde posisjoner i, og hvor det var spørsmål om betalinger var vederlag for utførte tjenester, eller om formålet var å betale for uberettiget å oppnå kontrakter med det offentlige foretaket i ettertid mv.

LB-2011-4553:

Saken gjaldt tiltale mot en person for såkalt terrorfinansiering. Ankeforhandlingen varte i snaut to måneder. Saken reiste vanskelige faktiske og rettslige spørsmål, herunder om det var samlet inn penger med det forsett helt eller delvis å finansiere terrorhandlinger i form av grov legemsbeskadigelse under særdeles skjerpene omstendigheter eller drap, om forsettet også omfattet å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet e.l., eventuelt om det forelå medvirkning til slik handling. Videre måtte det tas stilling til om terrorbestemmelsen ikke kom til anvendelse fordi voldshandlingene var lovlige etter krigens folkerett, herunder om det forelå en internasjonal væpnet konflikt, hva som var den legitime regjering i Somalia på gjerningstidspunktet, om handlingene var begått av militære enheter underlagt samme kommandostruktur som regulære statlige styrker mv. Lagretten ble stilt to hovedspørsmål, som begge ble besvart med nei.

LB-2007-150199:

Saken gjaldt tiltale mot ni personer for innførsel / oppbevaring av meget betydelig kvantum narkotika som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe mv. Ankeforhandlingen varte i snaut to måneder. Lagretten ble stilt 109 spørsmål. 14 spørsmål ble besvart med nei. Saken reiste vanskelige faktiske og rettslige spørsmål, herunder en rekke spørsmål angående organisert kriminell gruppe. Bevismaterialet var meget betydelig og omfattet et stort antall avlyttede telefonsamtaler, teledata mv.

LB-2009- 24039:

Saken gjaldt tiltale mot en person for krigsforbrytelser og forbrytelse mot menneskeheten. Ankeforhandlingen gikk over 33 rettsdager. Lagretten ble stilt 14 spørsmål, hvorav ett ble

besvart med nei. Saken reiste blant annet kompliserte rettsspørsmål knyttet til spørsmål om det forelå en internasjonal væpnet konflikt, om det forelå ulovlig innesperring av en beskyttet person, rekkevidden av medvirkningsansvaret, betydningen av at handlinger var begått etter ordre fra overordnet mv.

LB- 2010-179587:

Saken gjaldt tiltale mot åtte personer for innførsel / oppbevaring av meget betydelig kvantum narkotika samt heleri og hvitvasking, alt som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe mv. Ankeforhandlingen varte i fem uker. Lagretten ble stilt 59 spørsmål. Saken reiste flere kompliserte rettsspørsmål knyttet til vilkårene for straff etter reglene om organisert kriminell gruppe og hvitvasking. Videre var bevisbedømmelsen kompliserte blant annet som følge av omfattende materiale knyttet til avlyttede telefonsamtaler, teledata mv.